

SUMMARY

Voroshchuk Oksana. Development of scientific and pedagogical schools in the field of preschool education of Ukraine (second half of the XX century - beginning of the XXI century).

The article considers the development of scientific and pedagogical schools in the field of preschool education in Ukraine in the second half of the twentieth century – the beginning of the XXI century. The achievements of scientists at three stages of preschool education are described, namely: the first stage – the emergence of research in the field of preschool pedagogy; the second stage is the stage of further development and official recognition of the achievements of scientific schools in the field of preschool education, which was marked by the diversification and deepening of the topics of research problems; the third stage – expanding the directions of scientific and pedagogical research, meaningful enrichment of the field of scientific research, transformation of one-level scientific schools into multilevel ones, creation of subsidiary scientific schools. It is noted that the origins of scientific schools in the field of preschool education in Ukraine began to form in the 60–70's of the twentieth century. Scientific ideas of L. Artemova, A. Bogush, Z. Borysova, E. Vilchkovsky, K. Shcherbakova became the basis for the development of preschool education. It was found that their research helped educators in practical work, contributed to the development of their professional skills, provided a methodological platform for the development of scientific and pedagogical research and their full functioning. It is proved that the second stage is intensification of scientific research in the field of teaching and education of preschoolers, deepening the subjects of scientific research, clarification and development of basic ideas of research programs by L. Artemov, A. Bogush, Z. Borisova, E. Vilchkovsky, K. Shcherbakova. It is revealed that the third stage is characterized by the expansion of their activities, increasing their number, intensive training of scientific and pedagogical staff, expanding the geographical boundaries of schools in the field of preschool education, creating new scientific schools by T. Ponimanska, N. Lysenko. It is proved that the research traditions laid down in the second half of the 20th century served as the basis for the further development of scientific schools in the field of preschool education; they identified the main trends in research in the field of preschool pedagogy and individual methods of teaching preschool children.

Key words: scientific and pedagogical school, research, preschool education, upbringing, education, labor education, physical education, preschool institution, language didactics, ecological and natural education.

УДК 378.091:930](477)“189/191”

Лариса Корж-Усенко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0001-9538-4147

Олена Сидоренко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0002-6494-0451
DOI 10.24139/2312-5993/2021.02/024-035

ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ У КІНЦІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТ.

У статті на основі узагальнення підходів вітчизняних і зарубіжних учених визначено особливості історіографії проблеми розвитку вищої освіти на території України в кінці XIX – на початку XX століття. Розкрито ступінь наукового розроблення обраної проблеми, окреслено найменш вивчені аспекти, що потребують поглибленої наукової рефлексії. Висвітлено специфіку імперської,

радянської, сучасної історіографії щодо тематики, методологічної бази, характеру та наукового рівня досліджень, представлено динаміку історіографічних інтерпретацій проблеми. Виявлено відмінності в підходах західної історіографії від вітчизняної історіографічної традиції до розробки історії вищої школи.

Ключові слова: історіографія, розвиток вищої освіти, методологічна база, наукові підходи, авторська інтерпретація, історія педагогіки, історія вищої освіти, інтелектуальна історія.

Постановка проблеми. Сучасна наука потребує здійснення систематизації та узагальнення різних підходів вітчизняних і зарубіжних учених до вивчення історії вищої освіти на території України. Адже саме ретельний історіографічний аналіз слугує за основу у процесі обґрунтування теоретичного значення й наукової новизни дослідження, сприяє встановленню взаємозв'язків між окремими аспектами обраної проблеми, дозволяє адекватно оцінити доробок попередників, знайти «проблемні зони» та дискусійні моменти проблеми, що потребують поглибленої рефлексії, виявити специфіку авторської інтерпретації досліджуваних процесів, явищ і феноменів, визначити подальші напрями наукових розвідок. Водночас варто констатувати, що на теперішній час не всі дослідження в галузі історії педагогіки мають відповідне історіографічне забезпечення.

Аналіз актуальних досліджень. Необхідно зазначити, що у процесі опрацювання обраної проблеми було враховано результати дисертаційних робіт Н. Гупана, С. Посохова, О. Черкасова, присвячені історіографічній проблематиці в галузі історії освіти. Особливий інтерес для нашого дослідження становить докторська дисертація С. Посохова «Університети Російської імперії другої половини XIX – початку XX ст. в публіцистиці та історіографії», в якій на підставі широкого історіографічного масиву узагальнено результати дослідження діяльності університетів Російської імперії, визначено особливості окремих етапів вивчення зазначеної теми, окреслено чинники, що впливали на еволюцію образів університетів Російської імперії другої половини XIX – початку XX століття (Посохов, 2006). Проте дослідник не фокусує увагу на історіографії розвитку вищої школи на території України та не враховує результати досліджень фахівців у галузі історії педагогіки.

Мета статті полягає в розкритті особливостей вітчизняної та зарубіжної історіографії розвитку вищої школи на території України в кінці XIX – на початку XX століття.

Методи дослідження. За допомогою історіографічного аналізу розкрито ступінь наукового розроблення обраної проблеми. Діахронний аналіз наукової літератури з розвитку вищої школи на території України в

кінці XIX – на початку XX століття дозволив виявити специфіку імперської, радянської, сучасної історіографії щодо тематики, методологічної бази, характеру й наукового рівня досліджень, розкрити динаміку історіографічних інтерпретацій проблеми. З використанням компаративного аналізу окреслено відмінності західної історіографії від вітчизняної історіографічної традиції. За допомогою методу узагальнення визначено особливості вітчизняної та зарубіжної історіографії обраної проблеми.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукової літератури дозволяє констатувати наявність глибокої історіографічної традиції з дослідження розвитку вищої освіти на території України в кінці XIX – на початку XX століття. На основі методу систематизації наукових розвідок історіографію обраної проблеми можна представити відповідно до таких критеріїв: проблемно-хронологічна ознака; спеціальність роботи (історія України, історія педагогіки, культурологія тощо); походження (вітчизняна або зарубіжна історіографія); територіальні межі дослідження (українські землі у складі різних імперій); кількісні та якісні показники (розробленість проблеми в науковій літературі); специфіка авторської оцінки певних явищ, процесів, феноменів у вищій школі України досліджуваного періоду тощо.

За проблемно-хронологічною ознакою доцільно виокремити такі групи праць у дискурсі розвитку вищої освіти на території України в кінці XIX – на початку XX століття: узагальнюючі, в яких у широкому історичному контексті висвітлено ґенезу вищої освіти на українських землях; спеціальні, присвячені історії окремих вищих шкіл, секторів або галузей вищої освіти (державної або недержавної, технічної або гуманітарної, чоловічої або жіночої, педагогічної, медичної, мистецької, аграрної тощо); вузькоаспектизовані, в яких висвітлюються окремі проблеми в історії вищої школи у відповідних темпорально-просторових межах (приміром, організація освітнього процесу) та персоніфіковані, в яких розкривається внесок видатних учених, викладачів і вихованців вищих шкіл у розвиток освіти, науки й суспільства.

Діахронний аналіз наукової та публіцистичної літератури з розвитку вищої школи на території України в кінці XIX – на початку XX століття дозволяє показати динаміку історіографічних інтерпретацій проблеми в різні історичні періоди й виявити специфіку імперської, радянської, сучасної історіографії. В історіографії імперського періоду переважали довідково-статистичні видання, присвячені окремим закладам вищої освіти. Варто відзначити ґрунтовні праці, підготовлені знаними вченими з нагоди ювілеїв класичних університетів на території України, що тоді входила до складу Російської імперії: Харківського (Д. Багалій, В. Бузескул, І. Осипов, М. Сумцов,

М. Чубинський, М. Халанський), Київського (М. Владимирський-Буданов, Ф. Фортинський, В. Шульгін), Одеського (А. Маркевич). Проте хронологічні межі більшості таких «великих університетських історій» закінчуються 1905 роком, тоді як цікаві новації в галузі вищої освіти започатковано саме в часи першої російської революції 1905–1907 років та активізовано в період української революції 1917–1920 років.

Досвід закладів вищої освіти технічного профілю (Харківського технічного інституту та Київського політехнічного інституту) викладено у виданнях, підготовлених директорами І. Осиповим і В. Кирпичовим, а також викладачами цих закладів: І. Ганицьким, П. Мухачовим, П. Рубіним. У формі літописів подано результати діяльності провідних недержавних вищих шкіл України (Київського й Харківського комерційних інститутів, Київських, Харківських та Одеських Вищих жіночих курсів, приватних Київських вищих жіночих курсів А. Жекуліної) (Аренштам, 1913; *Киевские*, 1914; *Киевский*, 1913; Рубин, 1909; *Харьковские*, 1914).

Низку праць з історії Львівського університету та інших вищих шкіл Східної Галичини, що належала до складу Австро-Угорської імперії підготовлено польськими професорами цього закладу (Г. Ган (Hahn, 1912), Л. Фінкель і С. Старжинський (Finkel & Starzycski, 1894), Ф. Яворський (Jaworski, 1912)). Натомість розвідки українських авторів С. Буди, В. Барвінського, В. Гнатюка, В. Мудрого, Л. Цегельського були присвячені боротьбі студентів і професорів за створення українського університету у Львові. Причому, якщо професори-поляки наголошували на «польському чиннику» розвитку Львівського університету, то українські автори намагалися довести право українців мати власний національний університет у стародавній столиці Галицько-Волинського князівства.

Синхронний і діахронний аналіз підходів дослідників імперського періоду, більшість яких керувалися позитивістською методологією, дозволяє констатувати неоднорідність і суперечливість історіографічних оцінок обраної проблеми. Гостра полеміка між різними групами інтелектуалів (консерваторами, лібералами, націонал-демократами) набула ознак «конфлікту цінностей та інтерпретацій» (за С. Посоховим (2006)) у поглядах на державу й суспільний прогрес, людину, мету виховання, покликання університету. Якщо консерватори були провідниками офіційної педагогіки й державного курсу в галузі вищої освіти, то ліберали й націонал-демократи обстоювали ідею «вільної вищої школи». Д. Багалій, В. Вернадський, М. Гредескул, М. Довнар-Запольський, П. Капніст, П. Каптерев, М. Ковалевський, М. Костомаров, М. Ланге,

П. Лесгафт, І. Луцицький, М. Пирогов, М. Сумцов, К. Ушинський виступали за реформування галузі й дотримання базових академічних цінностей (університетської автономії, прав та свобод викладача і студента). Саме тоді було започатковано використання елементів компаративного підходу до аналізу явищ і феноменів у галузі вищої освіти, співставлення вітчизняної освітньої практики з певним «європейським стандартом». Націонал-демократи (Б. Грінченко, М. Грушевський, Д. Дорошенко, С. Єфремов, С. Русова) критикували формалізм і «казенщину» державних університетів, відірваність змісту освіти від актуальних потреб українського народу й суспільства. С. Рождественський позитивно оцінював урядову політику в галузі вищої освіти (Рождественский, 1902), засуджуючи «деструктивні дії» студентської молоді. Натомість у праці С. Мельгунова саме студентство позиціонується провідною рушійною силою перетворень в освіті та суспільстві (Мельгунов, 1904). Предметом досліджень К. Шохоль став розвиток вищої жіночої освіти (Шохоль, 1913), а М. Сперанський висвітлював внесок представників академічних громад класичних університетів у становлення недержавної вищої школи (Сперанский, 1914).

Історіографічний аналіз наукової літератури засвідчив, що характерними особливостями радянської науки стало розширення джерельної бази дослідження історії вищої школи, вивчення університетської історії з позицій марксистко-ленінської ідеології та революційного контексту суспільних процесів. Більшість праць радянського періоду (принаймні до 70–80-х рр. XX ст.) мали науково-популярний та описовий характер, а їх основним завданням було доведення «реакційності та старорежимності» дореволюційних університетів. Водночас на периферії досліджень радянської історіографії залишалися такі важливі аспекти історії вищої школи на території України, як функціонування приватних вищих шкіл і народних університетів, створених громадською та приватною ініціативою, боротьба національної інтелігенції за відкриття українського університету, розвиток вищої освіти в часи української революції (1917–1920 рр.) тощо. Констатовано, що більшою об'єктивністю та глибиною висновків, фрагментарним залученням матеріалів з історії вищої школи на території України вирізняються монографії з історії університетів Російської імперії Р. Еймонтової, В. Лейкіної-Свирської, Г. Щетиніної, опубліковані в кінці радянського періоду.

Діахронний аналіз наукової та публіцистичної літератури засвідчив, що незважаючи на ідеологічні відмінності, радянською історіографією було продовжено традицію пріоритетного вивчення історії університетів та життєдіяльності «світил науки», започатковану ще в імперські часи. Водночас

у радянський період низка українських учених звинувачувались у «буржуазному націоналізмі» (Д. Багалій, М. Василенко, М. Грушевський, О. Грушевський, Д. Дорошенко, А. Крушельницький, І. Огієнко, С. Русова, М. Рудинський, С. Сірополко, С. Смаль-Стоцький, І. Стешенко, М. Сумцов та ін.), тому їх творчий доробок на багато десятиліть вилучався з наукового обігу.

Сучасна вітчизняна історіографія бере початок від часів розпаду СРСР та відновлення державної незалежності України в 1991 році. Порівняльний аналіз сучасних наукових видань свідчить про суттєве розширення тематичного діапазону досліджень, спрямованих на реконструкцію особливостей розвитку вищої школи на межі XIX – початку XX століття, а саме з: історії університетів (Г. Косінова, Т. Стоян) та недержавної вищої школи на території України (О. Сидоренко, Т. Удовиська); функціонування окремих секторів вищої освіти – жіночої (О. Драч, К. Кобченко, О. Мельник), педагогічної (Н. Дем'яненко, Л. Курило, І. Курляк), технічної (М. Згуровський, Д. Зеркалов, І. Федосова, Є. Степанович, С. Ховрич), аграрної (Л. Білан, С. Білан) та ін.

На сучасному етапі з'явилася низка вагомих видань з історії окремих закладів вищої освіти (Вакарчук, 2011; Ільченко, 1998; Лиховодов, Любомудрова & Лиховодова, 2007; Різун, Тимошик & Конверський, 2004; Ніколаєнко, 2010; Самойлов & Смынтына, 1999; Мельничук, 2005; Крикун, 2015; Быстряков, 1999; Буцко & Кипаренко, 1994), причому найбільша кількість розвідок присвячена історії Харківського та Київського університетів – флагманів вищої освіти України. Сучасні дослідники приділяють значну увагу особливостям розвитку освітнього процесу у вищій школі (В. Бенера, Л. Корж-Усенко, Н. Левицька), організації університетського самоуправління (Л. Зеленська, О. Кірдан, В. Мокляк), інституалізації дисциплін українознавства у вищій школі, боротьбі за створення українського університету, розвитку вищої освіти в часи української революції в 1917–1920 роках (З. Зайцева, Л. Зашкільняк, В. Качмар, М. Клопова, Н. Левицька, В. Ульяновський, В. Хмарський).

Останнім часом у науковій літературі посилилася тенденція до активізації міждисциплінарних зв'язків, ширшого залучення методологічного інструментарію та здобутків споріднених наук, зростання уваги до розкриття можливостей творчої самореалізації викладача та студента в академічному середовищі й суспільстві в цілому. Предметом наукових розвідок часто виступають суб'єкти освітнього процесу в кінці XIX – на початку XX століття, а саме: освітня, наукова, просвітницька діяльність викладачів (Л. Коваленко, О. Коваленко, О. Мартиненко, В. Микитюк,

О. Микитюк), підготовка науково-педагогічних кадрів (С. Куліш, І. Таможська). Значною є група досліджень, що висвітлюють розвиток студентського самоврядування, молодіжного руху, студентської субкультури (М. Кругляк, В. Мокляк, І. Посохов), розкривають досвід навчання й виховання студентської молоді (О. Барибіна, К. Каліна, Т. Кошечкіна, О. Осова, С. Черкасова, О. Шумська). Н. Левицька, О. Купчик та Г. Фартучна зосереджують увагу на корпоративних традиціях та індивідуальних потребах студентства, формування громадянської позиції та національної свідомості. У контексті «інтелектуальної історії» висвітлюється взаємодія традицій і новацій у розвитку освітнього процесу, розкривається внесок індивідів у формуванні колективних стереотипів. Для розуміння специфіки університетських середовищ, напрямів студентського руху в Східній Галичині та Буковині важливе значення мають дослідження В. Благого, Р. Ковалюка, М. Крикуна, В. Тельвака, М. Чепіль.

Методом порівняння виявлено змістові особливості наукових досліджень залежно від спеціальності: якщо історики акцентують увагу на державній політиці, обставинах відкриття вищих шкіл, розбудові матеріально-технічної бази, динаміці студентсько-викладацького складу, наукових здобутках учених, то для істориків педагогіки важливими є теорія та практика організації освітнього процесу, ґене́за мети й цінностей вищої школи, змісту освіти, форм і методів навчання, професійна майстерність викладачів та їх взаємодія зі студентами. Водночас спільною є увага до внеску визначних репрезентантів національної освіти, науки й культури, що ігнорувалося радянською наукою.

Використання компаративного аналізу наукової літератури дозволяє виявити специфіку вітчизняної та зарубіжної історіографії, що відрізняються за методологічною базою, тематичним діапазоном, характером узагальнень, стилістичними особливостями. Зарубіжні автори характеризуються стилістичною оригінальністю, неоднозначністю оцінок і висновків, увагою до взаємозв'язків вищої школи із громадянським суспільством, історії повсякденності, вивчення «людського фактору», менталітету й мотивів діяльності суб'єктів освітнього процесу (Kassow, 1989; Krawczyk, 1995; Маурер, 2015; McReynolds, 2003; McClelland, 1979; Peter, 2001; Vucinich, 1970). Західна історіографія історії університетів Російської імперії приділяла увагу студентству як інтелектуальній спільноті, що прагнула до посилення ваги в університетському співтоваристві (Black, 1979; Friedman & Healey, 2002), еволюції взаємин студентства з урядом, впливу популістської марксистської ідеології на радикалізацію студентського руху. На думку А. Вучинича,

університет був засобом трансформації старих станів суспільства в нові (Vucinich, 1970). У західній літературі відзначалася демократизація студентського складу під впливом революції 1905–1907 років (Good, 2006, с. 5–6). На думку С. Кессоу, професура в Російській імперії передусім керувалась «ідеологією науки», але поступово переймалась опозиційними настроями (Kassow, 1989). Кульмінацією конфронтації із самодержавним режимом С. Фінкель вважав масовий вихід викладачів зі складу Київської політехніки на знак протесту проти політичних репресій (Фінкель, 2003).

Вважаємо необхідним відзначити розмаїття оцінок зарубіжними вченими університетської політики російського уряду: якщо У. Метс (Mathes, 1966) і Е. Петрік (Patrick, 1969) визнавали офіційні структури ініціаторами реформ у вищій освіті, то М. Девід-Фокс (David-Fox, 1997), Дж. МакКлеланд (McClelland, 1979), К. Майер (Meyer, 1978), С. Фітцпатрік (Fitzpatrick, 1979) наголошували на неможливості реальної університетської автономії та академічних свобод за часів самодержавства, що нейтралізувало всі демократичні починання. На думку деяких зарубіжних авторів, офіційна політика не завжди мала реакційно-консервативний характер. Адже іноді керівництвом міністерства освіти здійснювалися спроби конструктивного вирішення кризових явищ у галузі вищої освіти із залученням компетентних професорів і європейських експертів, що залежало передусім від конкретної суспільно-політичної ситуації та особистості міністра.

Проте стан вищої освіти за часів правління українських урядів 1917–1920 років (між імперським і радянським періодом) майже не відображено в західній науковій літературі, зокрема в капітальному виданні «Історія університету в Європі», в якій приділено значну увагу особливостям функціонування вищої школи в умовах Першої світової війни (Ridder-Symoens, 1996). Проте в цій праці не згадано про десятки вищих шкіл різних типів, відкритих в Україні в цей час, за винятком двох державних українських університетів. Натомість історіографічний доробок українських учених, присвячений розвитку вищої школи часів національного державотворення 1917–1920 років становить окрему групу праць, серед яких ґрунтовністю вирізняються розвідки В. Розовика та О. Завальнюка.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, проведене дослідження дозволило виокремити особливості історіографії проблеми розвитку вищої школи на території України в другій половині XIX – на початку XX ст.: імперської (в період Російської та Австро-Угорської імперій), у якій переважала позитивістська методологія та фактографічний характер викладення матеріалу; радянської (в період СРСР), що базувалася на

монопарадигмальній марксистсько-ленінській методології та продукувала переважно науково-популярні видання; сучасної (започаткованої у 1991 р. після розпаду СРСР та становлення незалежної України), що характеризується розширенням тематичного діапазону та зростанням аналітичного рівня праць з історії вищої школи на основі плюралізму методологічних парадигм (цивілізаційної, антропоцентричної, національної) та поліпарадигмальних наукових підходах.

ЛІТЕРАТУРА

- Аренштам, К. (1913). *Записка о Киевском коммерческом институте*. Киев (Arenshtam, K. (1913). *A note about the Kyiv Commercial Institute*. Kyiv).
- Буцко, М. І. & Кипаренко, В. Г. (1994). *Державний університет «Львівська політехніка» (1844-1994)*. Львів: Вид-во Держ. ун-ту «Львівська політехніка» (Butsko, M. I. & Kyparenko, V. H. (1994). *State University "Lviv Polytechnic" (1844-1994)*. Lviv: Publishing House of State University "Lviv Polytechnic").
- Быстряков, А. Г. (1999). *История Екатеринославского политехнического института (1916-1921)*. Днепропетровск: Січ (Bystriakov, A. H. (1999). *History of Ekaterynoslav Polytechnic Institute (1916-1921)*. Dnipropetrovsk).
- Вакарчук, І. О. (Гол. вид. ради) (2011). *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка*. (Т. 1-2). Львів: ЛНУ імені Івана Франка (Vakarchuk, I. O. (Chairman of the Editorial Board) (2011). *Encyclopedia. Ivan Franko National University of Lviv*. (Vols. 1-2). Lviv: Ivan Franko Lviv National University).
- Ільченко, М. Ю. (Ред.) (1998). *КПІ – колыска інженерної освіти і науки в Україні*. Київ: Генеза (Ilchenko, M. Yu. (Ed.) (1998). *KPI – the cradle of engineering education and science in Ukraine*. Kyiv: Genesis).
- Киевские высшие вечерние женские курсы А. В. Жекулиной: Летопись вечерних высших женских курсов, учрежденных в Киеве А. В. Жекулиной* (1914). Киев (Kyiv Higher Evening Courses for Women by A. V. Zhekulina: Chronicle of the Evening Higher Courses for Women, established in Kyiv by A. V. Zhekulina (1914). Kyiv).
- Киевский коммерческий институт (научная и учебная деятельность)* (1913). Киев (Kyiv Commercial Institute (scientific and educational activities) (1913). Kyiv).
- Крикун, М. (2015). *Львівський університет австрійського періоду. Історія та історики у Львівському університеті*. Львів (Krykun, M. (2015). *Lviv University of the Austrian period. History and historians at Lviv University*. Lviv).
- Лиховодов, В. І., Любомудрова, А. Л. & Лиховодова, О. В. (2007). *КПІ. Перше століття: Історичний огляд*. Київ (Lykhovodov, V. I., Liubomudrova, A. L. & Lykhovodova, O. V. (2007). *KPI. First Century: A Historical Review*. Kyiv).
- Маурер, Т. (2015). *«Барометры» или «маяки» общества? Избранные статьи по социальной истории русских и немецких университетов*. [Л. П. Комлева, К. А. Левинсон, В. В. Смекалина (перевод.)]. Москва: Политическая энциклопедия (Maurer, T. (2015). *"Barometers" or "beacons" of society? Selected articles on the social history of Russian and German universities*. [L. P. Komlev, K. A. Levinson, V. V. Smekalina (translators). Moscow: Political Encyclopedia).
- Мельгунов, С. (1904). *Из истории студенческих обществ в русских университетах*. Москва: Изд-во журнала «Правда» (Melgunov, S. (1904). *From the history of student societies in Russian universities*. Moscow: Pravda Magazine Publishing House).
- Мельничук, С. (Вступ. сл.) (2005). *Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича: ілюстрований проспект*. Чернівці: Рута (Melnychuk, S.

- (Introduction) (2005). *Yurii Fedkovych Chernivtsi National University: illustrated booklet*. Chernivtsi: Ruta).
- Ніколаєнко, В. І. (Ред.) (2010). *Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут». Історія розвитку. 1885-2010*. Харків: НТУ «ХПІ», 2010 (Nikolaienko, V. I. (Ed.) (2010). *National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute". History of development. 1885-2010*. Kharkiv: NTU "KhPI", 2010).
- Посохов, С. І. (2006). *Університети Російської імперії другої половини XIX – початку XX ст. в публіцистиці та історіографії* (дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.06). Дніпропетровськ (Posokhov, S. I. (2006). *Universities of the Russian Empire in the second half of XIX – early XX centuries in journalism and historiography* (DSc thesis). Dnipropetrovsk).
- Різун, В. В., Тимошик, М. С. & Конверський, А. Є. (2004). *Нариси історії Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Київ. (Rizun, V. V., Tymoshyk, M. S. & Konverskyi, A. Ye. (2004). *Essays on the history of Kyiv Taras Shevchenko National University*. Kyiv).
- Рождественский, С. В. (1902). *Исторический обзор деятельности Министерства народного просвещения: 1802-1902*. Санкт-Петербург: Издание Министерства народного просвещения (Rozhdestvenskyi, S. V. (1902). *Historical overview of the activities of the Ministry of Public Education: 1802-1902*. St. Petersburg: Publication of the Ministry of Public Education).
- Рубин, П. Г. (Сост.) (1909). *Исторический очерк возникновения Екатеринославского Высшего Горного Училища и его деятельности за первое десятилетие (1899–1909 г.)*. Екатеринослав: Тип. губ. зем. (Rubin, P. H. (Comp.) (1909). *Historical sketch of the emergence of the Yekaterynoslav Higher Mining School and its activities for the first decade (1899-1909)*. Yekaterynoslav).
- Самойлов, Ф. А. (Авт.-сост.), Смынтына, В. А. (Ред.) (1999). *Новороссийский университет в воспоминаниях современников: сборник воспоминаний*. Одесса: АстроПринт (Samoilov, F. A. (Author-comp.), Smyntyna, V. A. (Ed.) (1999). *Novorossiisk University in the memoirs of contemporaries: collection of memoirs*. Odessa: AstroPrint).
- Сперанский, Н. В. (1914). *Кризис русской школы*. Москва (Speranskii, N. V. (1914). *The crisis of the Russian school*. Moscow).
- Финкель, С. (2003). *Организованная профессура и университетская реформа в Советской России. Власть и наука, ученые и власть. 1880-е – начало 1920-х годов*. Санкт-Петербург (Finkel, S. (2003). *Organized professorship and university reform in Soviet Russia. Power and science, scientists and power. 1880s – early 1920s*. St. Petersburg).
- Харьковские высшие женские курсы, учрежденные обществом взаимопомощи трудящихся женщин за 1912 год* (1914). Харьков (Kharkov Higher Courses for Women, established by the Society for Mutual Assistance of Working Women in 1912 (1914). Kharkiv).
- Шохоль, К. (1913). К вопросу о развитии высшего женского образования в России. *Журнал Министерства народного просвещения*, 3 (Shokhol, K. (1913). On the development of higher education for women in Russia. *Journal of the Ministry of Public Education*, 3).
- Black, J. (1979). *Citizens for the Fatherland: Education, Educators, and Pedagogical Ideals in Eighteenth-Century Russia*. New York: Columbia University Press.
- David-Fox, M. (1997). *Revolution of the Mind: Higher Learning Among the Bolsheviks, 1918–1929*. Ithaca, NY: Cornell University Press and Studies of the Harriman Institute.
- Finkel, L. & Starzycski, S. (1894). *Historya uniwersytetu lwowskiego*. (Cz. 1–2). Lwów.
- Fitzpatrick, Sh. (1979). *Education and Social Mobility in the Soviet Union, 1921–1932*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Friedman, R. & Healey, D. (2002). *Russian Masculinities in History and Culture*. New York: Palgrave Macmillan.
- Good, D. (2006). *Jesus' Family Values*. New York: Palgrave.
- Hahn, W. (Zestawił). (1912). *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego. (T. 2: 1898/9–1909/10)*. Lwów: nakładem Senatu Akademickiego C. K. Uniwersytetu Lwowskiego.
- Jaworski, F. (1912). *Uniwersytet lwowski*. Lwów: Nakładem towarzystwa miłośników przeszłości Lwowa.
- Kassow, S. D. (1989). *Students, Professors, and the State in Tsarist Russia*. Berkeley: University of California Press.
- Krawczyk, J. (1995). *Galicyjskie szkolnictwo zawodowe w latach 1860–1918*. Kraków: Towarzystwo Autoryw i Wydawcyw Prac Naukowych "Universitas".
- Mathes, W. (1966). *The Struggle for University Autonomy in Russia during the First Decade of Reign of Alexander II (1855–1866)*. (PhD. dissertation). Columbia University.
- McClelland, J. (1979). *Autocrats and Academics: Education, Culture and Society in Tsarist Russia*. Chicago.
- McReynolds, L. (2003). *Russia at Play: Leisure activities at the end of the Tsarist era*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Meyer, K. (1978). L'histoire de la question universitaire au XIX siècle. *Cahiers du Monde Russe et Soviétique*, 3, 301–303.
- Patrick, A. (1969). *Education and the State in tsarist Russia*. Stanford.
- Peter, H. R. (2001). *Schnorrer, Verschworer, Bombenwerfer? Studenten aus dem Russischen Reich an deutschen Hochschulen vor dem 1. Weltkrieg*. Frankfurt am Main.
- Ridder-Symoens, H. de (Ed.). (1996). *A History of the University in Europe. Volume II: Universities in Early Modern Europe*. Ruegg, W. (ed.). Cambridge University Press.
- Vucinich, A. (1970). *Science in Russian Culture 1861–1917*. Stanford.

РЕЗЮМЕ

Корж-Усенко Лариса, Сидоренко Елена. Историография проблемы развития высшего образования на территории Украины в конце XIX – в начале XX в.

В статье на основе обобщения подходов отечественных и зарубежных ученых определены особенности историографии проблемы развития высшего образования в Украине в конце XIX – начале XX века. Раскрыто степень научной разработки исследуемой проблемы, определены наименее изученные аспекты, требующие углубленной научной рефлексии. Освещены специфика имперской, советской и современной историографии по тематике, методологическая база, характер и научный уровень исследований, представлена динамика историографических интерпретаций проблемы. Выявлены различия в подходах западной историографии от отечественной историографической традиции к разработке истории высшей школы.

Ключевые слова: историография, развитие высшего образования, методологическая база, научные подходы, авторская интерпретация, история педагогики, история высшего образования, интеллектуальная история.

SUMMARY

Korzh-Usenko Larysa, Sydorenko Olena. Historiography of the problem of higher education development on the territory of Ukraine in the late XIX – early XX centuries.

The article presents generalization of the approaches of domestic and foreign scientists to the study of the higher education history in Ukraine in the late XIX – early XX century. The degree of scientific elaboration of the chosen problem is revealed, the least researched aspects that require in-depth scientific reflection are outlined. The specifics of imperial, Soviet, modern historiography are highlighted, the dynamics of historiographical interpretations of the problem are presented.

The peculiarities of Western historiography of higher education development on the territory of Ukraine in the studied period, in comparison with the domestic one, are determined according to a number of criteria: methodological (polyparadigmality), thematic (breadth of problem-thematic range), stylistic (originality of the author's style), evaluative (lack of categorical conclusions), which are conditioned primarily by continuity of scientific research freedom realization in Western Europe and America.

It is determined that Soviet science ignores the European and national discourses of higher education development on the territory of Ukraine in the XIX – early XX centuries. Instead, in the modern historiography, much attention is paid to the Ukrainian dimension of educational phenomena, the state of higher education in Ukraine is compared with the processes in the European and world educational space.

It is confirmed that under the influence of foreign historiography for Ukrainian science at the beginning of the XXI century it is important to shift the emphasis from the study of official documents and government policy in higher education, typical of imperial and Soviet historiography, to the study of the possibilities of self-realization of intellectuals aimed at reproducing the spiritual atmosphere of a certain era.

The study shows the specifics of generalizing, specialized and narrowly explored works on the higher education development in Ukraine in the XIX – early XX century.

Key words: *historiography, history of higher education, methodological base, scientific approaches, author's interpretation, history of pedagogy, intellectual history.*

UDC 37:61](477) «14/16»

Alla Kulichenko

Sumy State Pedagogical University Named after A. S. Makarenko

ORCID ID 0000-0003-1469-3816

DOI 10.24139/2312-5993/2021.02/035-045

DEVELOPMENT OF UKRAINIAN MEDICAL EDUCATION IN THE 15TH – 17TH CENTURIES: REPRESENTATIVES AND EVENTS

The article focuses on prominent Ukrainian representatives and significant events of the 15th – 17th centuries, which influenced the development of domestic medical education. Thus, Yurii Drohobych was a legendary representative of the 15th century both for Ukraine and Europe. Moreover, we found out that, according to Yu. Drohobych, medical science and education should be based on medical experience. Besides, in the late 1570s, the Ostroh Academy was founded and opened with a hospital and a medical class on the territory of modern Volhynia. Moreover, in 1593 the Zamoyski Academy was founded in Zamostia, which aimed to be a powerful center of medical education, and an educational institution for the inhabitants of the Ukrainian lands. Lviv residents S. Byrkovsky, M. Stefanides, Yan Ursyn and others worked in the academy.

Key words: *medical education, territories of modern Ukraine, Yurii Drohobych, Ostroh Academy, Zamoyski Academy, Yan Ursyn, Symon Byrkovsky.*

Introduction. Although almost two centuries passed after the Tatar-Mongol invasion, the 15th century was utterly difficult for the Ukrainian people. There were many rulers, a lack of territorial unity, moral and physical exhaustion. In this regard, Ya. Isaievych noted that «the Galicia-Volhynia principality, bloodless in a heavy struggle with the Tatar-Mongols, was captured by Poland, Transcarpathia was ruled by the Kingdom of Hungary, Bukovyna belonged to the Moldavian